Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:38

om vilande förslag till åtgärder mot videogram med våldsinslag

Ärendet

Utskottet framlade förra våren i sitt betänkande 1980/81:28 med anledning av proposition 1980/81:176 jämte motioner förslag till lag om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag. Förslaget innehöll till skillnad från propositionen en bestämmelse enligt vilken spridning av filmer och videogram med "närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld" förbjöds. I en reservation (m) yrkades bifall till propositionen utan det nämnda tillägget. Betänkandet bordlades i riksdagen första gången den 3 juni 1981.

I skrivelse till talmannen den 3 juni begärde tio ledamöter (m) att – under viss förutsättning – 1 § i det av utskottet framlagda lagförslaget jämlikt 2 kap. 12 § tredje stycket RF skulle vila i minst tolv månader. Här skall erinras om regeln i samma paragraf att utan hinder av att sådant yrkande väckts beträffande ett lagförslag kan riksdagen anta förslaget, om minst fem sjättedelar av de röstande förenar sig om beslutet.

Riksdagen beslöt den 9 juni att förkasta reservationen med 260 röster mot 67. Vid votering beträffande antagande av 1 § i utskottets lagförslag röstade 260 ledamöter för och 67 emot. Då den erforderliga femsjättedelsmajoriteten inte uppnåtts hänvisades lagförslaget i denna del till utskottet för att utskottet i enlighet med 2 kap. 12 § femte stycket RF skulle pröva frågan om tredje stycket i samma paragraf var tillämpligt på den föreslagna bestämmelsen. Lagförslaget i övrigt bifölls.

Utskottet förklarade i betänkande 1980/81:29 att 1 § i det framlagda lagförslaget avsåg en begränsning av den i 2 kap. 1 § 1. RF tillförsäkrade yttrandefriheten. Ingen sådan undantagssituation förelåg som enligt RF hindrade tillämpning av 2 kap. 12 § tredje stycket RF.

Vid kammarens förnyade behandling den 10 juni av 1 § i utskottets lagförslag avslogs reservationen med 237 röster mot 68. Samma röstsiffror uppvisades vid votering om antagandet av lagförslaget. Den erforderliga kvalificerade majoriteten hade således inte uppnåtts. Därmed återförvisades 1 § i lagförslaget till konstitutionsutskottet för att vila i minst tolv månader.

Enligt 2 kap. 12 § tredje stycket RF börjar viloperioden löpa "från det att det första utskottsyttrandet anmäldes i riksdagens kammare". Viloperioden kan avslutas tidigast tolv månader efter denna tidpunkt. I det aktuella fallet bordlades utskottets betänkande 1980/81:28 första gången i kammaren den 3 juni 1981. Viloperioden omfattar alltså minst tiden t. o. m. den 3 juni 1982.

I 4 kap. 8 § RO stadgas vidare att i det fall lagförslag har vilat enligt 2 kap. 12 § tredje stycket RF skall utskottet avgiva nytt betänkande i ärendet.

Det vilande förslaget till 1 § lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag har följande lydelse:

1 § Filmer och videogram med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld får inte i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte spridas till allmänheten genom saluhållning eller annat tillhandahållande eller genom visning, såvida spridandet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt.

Beträffande motiveringen hänvisas till KU 1980/81:28.

Utskottet

Sedan förslaget till 1 § lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag har vilat under den i 2 kap. 12 § RF stadgade tidsperioden, framlägger utskottet i enlighet med 4 kap. 8 § RO nytt betänkande i ärendet.

Utskottet har inte funnit anledning att frångå den ståndpunkt som intogs då frågan var föremål för behandling i utskottet föregående år. Utskottet föreslår således att riksdagen antar det vilande förslaget i oförändrat skick. Lagförslaget finns i *bilaga 1*. Syftet med förbudet är, som framhölls föregående år, att kunna ingripa mot närgångna skildringar av brutalt våld, tillkomna endast i spekulationssyfte. Utskottet vill liksom förra året understryka att denna lagstiftning är provisorisk i avvaktan på att arbetet på en yttrandefrihetsgrundlag avslutas. Motiven i övrigt för det framlagda lagförslaget finns i utskottets betänkande 1980/81:28.

Utskottet har inhämtat att vissa åtgärder i syfte att begränsa marknadsföring av våldspräglade videogram har vidtagits av branschens egna företrädare. Andra åtgärder i samma syfte planeras. Utskottet hälsar dessa åtgärder med tillfredsställelse och ser dem som en önskvärd komplettering till den föreslagna lagstiftningen.

Formerna för rättegången i mål som gäller brott mot den aktuella paragrafen har tagits upp under utskottsbehandlingen. Därvid har föreslagits att på samma sätt som t. ex. är fallet i bl. a. tryckfrihetsmål skall frågan om brott föreligger prövas av en jury.

Utskottet vill erinra om att frågan om rättegången i yttrandefrihetsmål övervägs av yttrandefrihetsutredningen. Utskottet har inhämtat att i det slutbetänkande som utredningen har som målsättning att avge under sista kvartalet 1982 framläggs ett förslag till yttrandefrihetsgrundlag. Den skall bl. a. omfatta upptagningar av rörliga bilder, dvs. filmer och videogram. Förslaget kommer att innehålla bestämmelser om yttrandefrihetsbrott, ansvarsordning och rättegångsordning med juryprövning.

Enligt utskottets uppfattning är det önskvärt att yttrandefriheten i filmer

och videogram får ett grundlagsskydd som är jämförbart med det som f. n. finns för tryckta medier. Utskottet anser emellertid inte att det finns skäl att föregripa yttrandefrihetsutredningens förslag och beredningen av detta förslag genom att nu införa en ansvars- och rättegångsordning enligt förebild från TF.

Utskottet hemställer

att riksdagen antar det av utskottet i *bilaga 1* angivna förslaget till lag om ändring i lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag.

Stockholm den 4 juni 1982

På konstitutionsutskottets vägnar
BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Yngve Nyquist (s), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Britta Hammarbacken (c), Sture Thun (s), Arne Andersson i Gustafs* (c) och Sören Norrby (fp).

Reservation

av Anders Björck, Per Unckel och Gunnar Biörck i Värmdö (alla m) som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Sedan förslaget (– – – = utskottet – – –) i ärendet.

Utskottet underströk i sin remiss till lagrådet förra året (se KU 1980/81:28 s. 35) beträffande frågan om ett allmänt förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag – alltså inte endast avseende barn under 15 år – att ett sådant förbud under inga förhållanden fick urskillningslöst drabba alla skildringar av grovt våld. Utskottet konstaterade med all rätta att våldet är en del av verkligheten och därför måste få speglas i dokumentära skildringar och i andra allvarligt syftande framställningar. Även skakande våldsskildringar kunde från denna synpunkt vara försvarliga i åtskilliga fall. Utskottet pekade i sammanhanget på nyhetsförmedling, annan rapportering av förhållandena inom skilda kulturer och politiska system, inslag i samhällsdebatten, dokumentation eller återskapande av historiska händelser, vetenskapliga framställningar m. m. Också i verk som är konstnärligt syftande kunde enligt utskottet sammanhanget berättiga till bildsekvenser med våld som är grovt.

* Ej närvarande vid justeringen.

Utskottet fastslog att om ett förbud skulle drabba även skildringar av dessa slag var yttrandefriheten i fara.

Vad utskottet sålunda anförde för ett år sedan har i hög grad sin giltighet även i dagens läge. Utskottet vill erinra om arbetet inom yttrandefrihetsutredningen med sikte på en allmän yttrandefrihetsgrundlag. Denna utredning överväger bl. a. det nu aktuella problemet. Enligt utskottet bör så långt det är möjligt partiella grundlagsändringar undvikas. Detsamma gäller lagstiftning av likartad karaktär i övrigt på detta område. Ingrepp av sådan karaktär kan göra det svårt eller rent av omöjligt att överblicka åtgärdernas konsekvenser med risk såsom i förevarande fall för en urholkning av den yttrandefrihet som vi i vårt land sedan länge ansett oss med all kraft böra slå vakt om.

Utskottet är trots dessa invändningar berett att förorda att ett förbud mot vissa våldsinslag på videogram nu genomförs. Förbudet skall ses som en undantagsföreteelse från den nyss angivna huvudprincipen och är föranlett av hänsynen till barn och ungdom. Utredningar som utgjorde motiv för att förra året förklara ett sådant förbud vilande har nu avslutats eller kommit så långt i sina överväganden att konsekvenserna av ett ingrepp mot våldsskildringar på videogram kan överblickas.

Utskottet vill därutöver framhålla att videobranschen själv har ett ansvar för en fortgående sanering av utbudet. Etiska principer utformade av videoföretagen själva, gärna i samverkan med föräldraorganisationerna, kan verksamt bidra till ett videoutbud som förenar öppenhet och mångfald med ansvaret för barn och ungdom.

När det gäller lagstiftningens närmare utformning vill utskottet erinra om att under det år som gått sedan riksdagen fattade sitt förra beslut har förutom den nyss nämnda yttrandefrihetsutredningen två andra utredningar, nämligen videogramutredningen (SOU 1981:55) och informationsteknologiutredningen (SOU 1981:45) behandlat frågan om bl. a. vilken processordning som bör gälla vid överträdelser av lagregler som föreslås på bl. a. videogram- och teledataområdena. Båda utredningarna har diskuterat ett regelsystem av den karaktär som f. n. finns i exempelvis tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen, dvs. en ordning där ansvarsfrågan prövas av en jury. Videogramutredningen har bl. a. uttalat att rättegången i videogrammål skall ske på samma sätt som i tryckfrihetsmål och att detta förutsätter att det för varje film och videogram finns en ansvarig utgivare.

Sammanfattningsvis har utskottet kommit till följande slutsatser. I avvaktan på resultatet av yttrandefrihetsutredningens kommande förslag till en ny yttrandefrihetsgrundlag bör en provisorisk lag om förbud mot spridning även till vuxna av filmer och videogram med våldsinslag kunna godtas. Härvid bör med beaktande av vad utskottet anfört i det föregående förbudet avse endast sådana filmer som innehåller närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld. Dessa produkter skall inte få utges till allmänheten i yrkesmässig verksamhet eller annars i

förvärvssyfte, om utgivandet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Det nu sagda bör komma till uttryck i ett första stycke i den nu aktuella vilande 1 § i lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag. Därutöver bör hänsynen till de skyddsvärda intressen som angivits i de motiv som utskottet anfört i den ovan refererade lagrådsremissen komma till klart uttryck också i lagtexten. Att låta dessa för yttrandefriheten helt centrala hänsyn återfinnas endast i motiven finner utskottet otillräckligt.

I likhet med vad som gäller enligt tryckfrihetsförordningen förutsätter utskottet att producenter inom landet eller importörer av videofilmer i fortsättningen utser en ansvarig videofilmutgivare. Utskottet föreslår att detta kommer till uttryck i ett andra stycke av 1 §. Där bör även föreskrivas att utgivaren skall vara svensk medborgare och bosatt här i riket samt att den som är omyndig eller i konkurs inte får vara utgivare. En uppgift om vem som är utgivare bör enligt utskottet på ett betryggande sätt framgå av filmen eller videogrammet. Denna föreskrift samt att en film eller ett videogram som har en utgivare inte får spridas utan utgivarens samtycke bör tas in i paragrafens andra stycke.

Skulle en film eller ett videogram sakna utgivare bör enligt utskottet ansvaret för brott mot förbudsregeln i paragrafens första stycke vila på den som sprider filmen eller videogrammet till allmänheten. Detsamma bör gälla om utgivare finns men nyssnämnda villkor om svenskt medborgarskap m. m. inte är uppfyllda. Nu angivna föreskrifter föreslås bli intagna i ett tredje stycke i paragrafen.

Slutligen bör i ett fjärde stycke i paragrafen stadgas att den som ansvarar för ett brott enligt andra eller tredje stycket skall anses ha haft kännedom om den brottsliga gärningen.

Påföljden för brott mot 1 § bör i överensstämmelse med vad som redan gäller enligt 2 § dvs. förbud mot spridning av videogram med våldsinslag till barn under 15 år vara böter eller fängelse i högst sex månader under förutsättning att brottet sker uppsåtligen eller av oaktsamhet. För att säkerställa skyddet för yttrandefriheten vad gäller förbudet mot spridning enligt 1 § – det s. k. vuxenvåldet – bör emellertid processordningen för sådana brott konstrueras annorlunda än vad gäller 2 §. Utskottet föreslår härvidlag följande. Mål om brott mot 1 § bör oavsett var i landet det är begånget upptas av Stockholms tingsrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader eller andra omständigheter, bör dock sådant mål kunna upptas även av annan tingsrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål. Beträffande rättegången i övrigt föreslår utskottet att reglerna om jurysystem m. m. enligt 12 kap. och 14 kap. 1–3 §§ tryckfrihetsförordningen samt lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål jämte anslutande föreskrifter görs tillämpliga. De som är jurymän för tryckfrihetsmål bör vara behöriga att medverka även i nu angivna mål. Dessa regler samt att allmänt åtal för brott mot 1 § skall väckas av

justitiekanslern bör tas in i nytt andra stycke av nuvarande 5 § i lagen.

Utskottet föreslår att föreslagna lagändringar skall träda i kraft den 1 september 1982 och gälla längst t. o. m. utgången av år 1985, då en ny yttrandefrihetsgrundlag bör ha kunnat antas. Tiden fram till den 1 september 1982 bör vara tillräcklig för den nödvändiga anpassningen inom videobranschen. Lagförslaget framgår av *bilaga 2* till detta betänkande.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen antar det av utskottet i *bilaga 2* angivna förslaget till lag om ändring i lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag.

Bilaga 1

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag

Härigenom föreskrivs att i lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag skall införas en ny paragraf, 1 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
	Filmer och videogram med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld får inte i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte spridas till allmänheten genom saluhållning eller annat tillhandahållande eller genom visning, såvida spridandet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1982.

Bilaga 2

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag

dels att 5 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 1 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
	Filmer och videogram med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld får inte i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte utges till allmänheten, såvida utgivandet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Vid bedömandet av vad som anses vara oförsvarligt skall nyhets- och informationsförmedlingens, opinionsbildningens samt andra jämförbara intressens krav tillmätas avgörande betydelse.
	Utgivare av en film eller ett videogram som har utsetts enligt vad som nedan sägs ansvarar för brott enligt första stycket. Utgivare utses av den som här i riket har framställt filmen eller videogrammet eller om framställningen har gjorts utomlands av den som har låtit utlämna filmen eller videogrammet för spridning inom riket. Utgivaren skall vara svensk medborgare och vara bosatt här i riket. Den som är omyndig eller i konkurs får inte vara utgivare. En uppgift om vem som är utgivare skall på ett betryggande sätt framgå av filmen eller videogrammet. En film eller ett videogram som har en utgivare får inte spridas utan utgivarens samtycke.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Saknar en film eller ett videogram utgivare vilar ansvaret för brott enligt första stycket på den som sprider filmen eller videogrammet till allmänheten. Detsamma gäller om utgivare finns men de villkor som anges i andra stycket inte är uppfyllda.
	Den som ansvarar för ett brott enligt andra eller tredje stycket, skall anses ha haft kännedom om den brottsliga gärningen.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	
Bryter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet som inte är ringa mot 1 eller 2 §, skall han dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.	
	Mål om brott mot 1 § upptas av Stockholms tingsrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader eller andra omständigheter, kan sådant mål upptas även av annan tingsrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål. Beträffande rättegången i övrigt tillämpas 12 kap. och 14 kap. 1–3 §§ tryckfrihetsförordningen samt lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, jämte anslutande föreskrifter. De som är jurymän för tryckfrihetsmål är behöriga att medverka även i mål som avses i detta stycke.
	Allmänt åtal för brott mot 1 § väcks av justitiekanslern.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1982 och gäller längst t. o. m. utgången av 1985.